

UspehProjektaH

Projekt demokratičnih sprememb sistema volitev v Državni zbor RS (izboljšani osnutek)

Moja odločitev za sodelovanje v »projektu« demokratičnih sprememb volilnega sistema, ki so ga predlagali v civilni združbi Sinteza, je povezana s spoznanjem, da se Slovenija vsaj brez uveljavitve volivcem naklonjenega volilnega sistema, ki ga z »odločilnim glasom volivcem pri dodelitvi mandata poslancem« zapoveduje 80. člen Ustave naše države, še dolgo ne bo izkopala iz politične ter s tem tudi družbene in gospodarske krize.

Okvirni razlog za projekt je torej v omenjeni krizi, ki hromi našo družbo. Bolj konkreten razlog pa je podatek iz temeljite raziskave javnega mnenja, ki je pokazala, da kar 80% anketirancev ni zadovoljnih s stanjem demokracije v Sloveniji.

Moj mentor pri diplomski nalogi in somentor pri magistrski nalogi Filip Lipovec je nas, njegove študente, podučil, da se člankov in projektov ne kaže lotevati brez jasne opredelitve namena in cilja. Z opredelitvijo namena moramo povedati, zakaj ali čemu naj služijo učinki projekta, z opredelitvijo cilja pa kaj nameravamo pravzaprav narediti, da bi bil namen dosežen.

Sam vidim namen naslovnega projekta v »vrnitvi državo v upravljanje njenim državljanom in je ne prepuščati oblasti samozadostnih strankarskih »elit«, torej strankokraciji. Cilj projekta pa je uveljaviti tak volilni sistem kot enega od orodij, s katerim bi državljanom omogočili sprotni nadzor upravljanja države. Ob volilnem sistemu se namreč kaže za namen projekta potreba po spremembi ali uveljavitvi še drugih orodij, povezanih vsaj, npr., s spremembo referendumske zakonodaje, sodelovanjem državljanov pri določanju proračunov, uveljavitvijo sprotnega upoštevanja avtoriziranega večinskega javnega mnenja (AVJM), drugačnim oblikovanjem vlade (zgled: Švica) itn.

Nekateri sociologi in politologi vidijo parlamentarno strankarsko demokracijo in s tem delovanje političnih strank v njej kot skoraj končni ideal vladavine ljudstva. Sam temu – vsaj v slovenskih razmerah – ne pritrujem, saj so se naše politične stranke skoraj takoj po osamosvojitvi Slovenije »izkazale« predvsem kot organizirani lobiji za pridobitev oblasti in koristi, ki jih oblast omogoča.

To ne pomeni, da ocenjujem politične stranke kot nepotrebne, saj naj bi imeli volivci v njihovih političnih programih možnost prepoznati obljubljeni prihodnost, a morajo tiste stranke, ki pridejo na oblast, v primeru neizpolnjevanja svojih obljub državljanom tudi **sproti** polagati račune. Gledano z vidika odnosa civilne družbe do strank kot celote pa je pomembno, da imajo državljanji na volitvah možnost izreči se, ali so s strankarsko demokracijo zadovoljni ali ne. Iz anket političnega razpoloženja je namreč razvidno, da nemajhen delež državljanov ne želi voliti nobene od ponujenih strank. Zato nujno potrebujemo volilni sistem, v katerem bodo stranke za mandate v Državnem zboru RS prisiljene tekmovati s kandidati civilne družbe.

Ob tem mi pride v spomin zapis moje babice pred kakimi 70 leti v moji spominski knjigi, ki se glasi »Ne tron možu, ampak mož tronu naredi sijaj!«. Če naj to »prevedem« v jezik politike, bi se zapis glasil: »Ni na volitvah pridobljena oblast stranke, ampak je zadovoljstvo državljanov s strankinim delom na oblasti to, kar dejansko določa njeno kakovost!«. Spomnimo se samo, kako hitro običajno pada v Sloveniji podpora skoraj vsaki vladi že nekaj mesecev po volitvah.

Nalogo vodje ali, bolje, usmerjevalca delovne skupine Nacionalnega sveta (NS) za demokratične spremembe volilnega sistema sem – ob kar nekaj izkušnjah s pripravo volilne

zakonodaje – (začasno) prevzel predvsem zaradi uvodoma navedenega spoznanja. Glede na način dela v razmerah uradno proglašene in dejansko prisotne epidemije je zaupanje članov iniciativne skupine in podpisnikov pristopne izjave v ustrezne značajske lastnosti in usposobljenost članov delovne skupine glede na zastavljeno nalogo pomemben pogoj za doseg želenega cilja delovanja NS.

Zato sem se odločil, da to besedilo začnem z navedbo mojih izkušenj v oblikah delovanja, ki so bodisi neposredno bodisi posredno povezane z delom, ki nas čaka pri pripravi predloga demokratičnega volilnega sistema. Drugače povedano, želim predstaviti o sebi tiste podatke, ki naj bi prispevali k vašemu zaupanju v mojo vlogo pri pripravi besedila predloga (kombiniranega) volilnega sistema.

Po izobrazbi sem univerzitetni diplomirani ekonomist (1965) ter magister (1972) in doktor (1982) znanosti s področja poslovanja (ang.: management; slov.: ravnateljstva) in organizacije. V diplomskem delu sem obravnaval vlogo skupin v združbi, npr. podjetju, v magistrskem delu vlogo dejavnikov, ki določajo katera organizacijska raven v podjetju naj sprejema določene informacije za odločitve, v doktoratu pa sem opravil teoretično analizo ekonomskih modelov samoupravnih sporazumov, ki so določali obseg dohodka, namenjenega za osebne dohodke v podjetjih in zavodih (1974-1981). Svoje tri zaposlitve sem končal (1975) kot direktor službe za organizacijo in informacijski sistem v IMP- Industrijskem montažnem podjetju, Ljubljana, ki je takrat zaposloval blizu 3.000 ljudi, nato kot vodja službe za ustvarjanje dodane vrednosti, trženje in usmerjanje dodane vrednosti v dohodke deležnikov (naslov sem posodobil!) na GZS - Gospodarski zbornici Slovenije (1981), Ljubljana, in kot redni profesor za ekonomiko in organizacijo poslovanja na Fakulteti za računalništvo in informatiko UL (2010).

Aktivno sem deloval kot vodja sekcij pri Društvu ekonomistov Ljubljana (ekonomika in organizacija združenega dela, 1980-1988) in Zvezi ekonomistov Slovenije, Ljubljana, (analiza poslovanja in organizacije, 1995-2004). Vedno me je privlačila obravnava in izdelava (za matematike sicer zelo preprostih, za druge pa morda nekoliko zahtevnejših) računskih modelov na področju družbeno-ekonomskih odnosov in to od oblikovanja pravilnikov za nagrajevanje (IMP, GZS, Fakulteta za računalništvo in informatiko UL) prek modela za izračun pravic zaposlencev do osebnih dohodkov iz minulega dela (RS ZSS, 1984) do modela za izračunavanje kakovosti organizacije združbe (raziskovalna naloga v letih 1987-88). Še danes obžalujem, da slovenske oblasti – pred in po letu 1990, obakrat sicer iz prav nasprotnih ideoloških razlogov – modela za izračun pravic zaposlencev do osebnih dohodkov iz minulega dela niso želele upoštevati, saj bi po mojem trdnem prepričanju to preprečilo škodljiv način privatizacije in zmanjšanje kapitala v slovenski lasti.

S sodelovanjem pri pripravi zakonov sem se najprej srečal pri delu na GZS, saj sem sodeloval tako s sekretarji za delo (Gantar, Toš) kot za finance (Ozbič), nato pa kot član Ustavne komisije za pripravo dopolnil k zvezni in republiški ustavi Skupščine Republike Slovenije in sicer kot delegat s prosvetno-kulturnega področja Zbora združenega dela te skupščine v obdobju 1986-1990. Spremembe oziroma dopolnila k republiški ustavi so, kot vam je znano, vodile do priprav demokratične volilne zakonodaje, v katerih sem z zavzemanjem za kombinirani volilni sistem pri volitvah v Družbeno-politični zbor nove demokratične skupščine nekajkrat sodeloval.

Vidno poslabšanje članstva sestave Državnega zbora, ki je sledilo novi volilni zakonodaji iz leta 1992, me je v okviru delovanja civilne združbe Slovenski razvojni svet (SRS) – predsednik

Janvit Golob, podpredsednik Janko Prunk – vodilo k iskanju boljšega volilnega sistema, v katerem naj bi prišle bolj kot strankarska pripadnost do izraza odlike kandidatov za poslance. S prvimi konkretiziranimi predlogi izboljšav, pri katerih je v okviru SRS aktivno sodeloval zlasti Emil Milan Pintar (EMP), sem med drugim seznanil dva člana takratnega Ustavnega sodišča RS in od njiju dobil koristne pripombe. Z bolj dodelano zamisljo sva skušala z EMP navdušiti politične stranke, a sva pri vseh, razen pri takratni ZLSD, naletela na nerazumevanje. V iskanju poti za uveljavitev zamisli smo v SRS predlog kombiniranega volilnega sistema posredovali predsedniku Državnega sveta Ivanu Kristanu. Ta je izrazil naklonjenost zamisli in za pripravo ustreznega zakonskega besedila o volitvah v Državni zbor oblikoval delovno skupino, v katero sem bil aktivno vključen skupaj z nekaj izkušenimi pravniki. Tako izdelan predlog je takratni Državni svet sprejel z veliko večino le z dvema glasovoma – šlo je za dva člana SLS – proti. Predlog je bil kot eden od treh – saj sta v »strahu« pred zmanjšanjem moči strankokracije s svojima predlogoma pohitela tako LDS kot SDS – dan na referendum v decembru 1996, kjer pa je zaradi močne strankarske propagande končal na zadnjem, tretjem mestu, s 14,4 %-no podporo. Naj spomnim, da je za večinski volilni sistem (predlog SDS) glasovalo 44,5 %, za spremenjeni sorazmerni volilni sistem (predlog LDS) 26,2 %, 14,9 % pa je oddalo neveljavne glasovnice, kar je pravzaprav pomenilo podporo ohranitvi takratnega sorazmernega volilnega sistema.

Razočaran, tudi zaradi poskusa moje osebne diskreditacije z izmišljenim podatkom v časopisu Slovenec, usmerjenim prav k razvrednotenju mojih prizadevanj za kombinirani volilni sistem, sem se vse do leta 2010, ko me je za delo na (novem) projektu uveljavitve kombiniranega volilnega sistema navdušil prav Ivan Kristan, umaknil z delovanja na tem področju. Ivan Kristan je v letu 2012 za projekt pridobil Zvezo društev upokoencev Slovenije (ZDUS), v skupini pa se nama je pridružil še EMP. Vsi trije smo ob podpori predsednice ZDUS Mateje Kožuh Novak in sodelovanju pravnice Branke Kastelic po več kot enoletnem delu pripravili nekoliko izboljšan predlog kombiniranega volilnega sistema, ki ga je po predstavitev na vseh območnih društvih ZDUS s podpisi podprlo nekaj nad 5.700 državljanov, nato pa je v zakonodajnem postopku dobil še podporo Državnega sveta. Uveljavljanje tega predloga je v drugem koraku – prvega so iz meni neznanih razlogov izpustili – na seji Odbora za notranje zadeve, javno upravo in lokalno politiko Državnega zbora RS dne 28. 10. 2014 z glasovanjem **9 proti, 8 za**, ustavila levosredinska »koalicija nevoljnih«, SMC, SD in SAB, **ob 2 vzdržanih glasovih dveh poslancev Desusa**; torej stranke, ki je dne 22. oktobra 2014 uradno celo podprla amandmaje ZDUS-a, ki so sledili mnenju Zakonodajno-pravne službe na predlog zakona z dne 13. oktobra 2014. Desne stranke so predlog v razpravi močno podprle, a vsaj po mojem mnenju ne zato, ker bi jim njegova uveljavitev ustrezala, ampak bolj zato, da so pokazale na izrazit manko demokratičnosti pri levosredinskih strankah. Predstavnik Levice je namreč predlog podprl.

Namen tega dolgega uvoda je bil seznaniti člane Iniciativne skupine z dejstvom, da sem bil že pri pripravi obeh omenjenih zakonskih predlogov soočen s številnimi pripombami podpornikov in nasprotnikov besedil predlogov, od katerih smo nekatere od njih avtorji tudi upoštevali. Iz tega naj bi bilo tudi razvidno, da sem zato večji del pripomb, ki jih je bilo doslej slišati na telekonferencah Iniciativne skupine, že večkrat slišal ter »premler« tako sam kot v razpravah in do njih zavzel dokaj jasno stališče. Tega bom ob delu v delovni skupini spremenil le, če bom v njem videl nesporno izboljšanje celovito dorečenega ZDUS-ovega predloga. Nekaj takih koristnih pripomb je bilo že danih in se bomo morali o njih pogovoriti v delovni skupini.

V razpravah, ki so potekale v letih 2012-2014, smo predlagatelji kombiniranega volilnega sistema seveda najprej izpostavljali slabosti veljavnega sistema volitev v DZ. Ustavni pravnik Matevž Krivic je v eni od teh razprav o volilnih sistemih te slabosti strnil v stavek, da »gre pri tem sistemu za veliko prevaro volivcev«. Menim, da je ta njegova ocena v prvi vrsti povezana z ugotovitvijo, da je z ustavo predpisan »odločilni vpliv volivcev pri dodelitvi mandatov kandidatom« z veljavnim sistemom izigran, saj namesto kandidatov postavlja v ospredje stranke, dodelitev mandatov pa je ob dejstvu, da so lahko izvoljeni kandidati, ki so v volilnih okrajih zasedli šele 5. ali 6. mesto porog navedeni ustavni določbi.

Zato smo s predlogom dvokrožnega kompenzacijskega (in ne vzporednega!) kombiniranega volilnega sistema najprej v SRS (1994), nato pa v Državnem svetu (1996) in leta 2014 v ZDUS-u hoteli, da pridejo do izraza ne le osebne odlike kandidatov (političnih strank), ampak tudi povečati dejansko moč volivca. To naj bi volivcu omogočila dva glasova, od katerih enega v prvem krogu namenja kandidatu, drugega pa listi kandidatov, v večini primerov torej stranki.

Sam predlog zaradi njegovih učinkov lahko nesporno bolj kot med večinske podobno kot nemški volilni sistem uvrstimo med sorazmerne volilne sisteme, Seveda pa listo kandidatov v določeni volilni enoti ali okraju lahko oblikujejo tudi skupine državljanov in s tako listo tekmujejo tudi za glasove volivcev na ravni države. Pogoj za navedeno je po predlogu ZDUS-a zmanjšanje števila okrajev – pomen 11 volilnih enot s po 4 volilnim okraji se zmanjša – na 44, v katerih se eden od kandidatov lahko izvoli že v prvem krogu, če je zbral več kot 50% glasov volivcev, sicer pa v drugem krogu, preostalih 44 mandatov pa se dobi z delitvijo mandatov po sorazmernem načelu za vse mandate na državni ravni med liste, ki so presegle zahtevani volilni prag. Tako dobimo 88 poslancev ob še dveh poslancih narodnostnih skupnosti pa skupaj 90.

Po tem grobem orisu ZDUS-ovega sistema bom skušal v preglednici sistematično predstaviti vse prednosti njegovih in še drugih demokratičnih prvin, ki naj bi jih vključili tudi v predlog izboljšane kompenzacijskega volilnega sistema, pred veljavnim sistemom volitev v Državni zbor Republike Slovenije:

Predstavitev značilnosti dveh volilnih sistemov:

Zap. št.	Značilnost	Veljavni volilni sistem	Izboljšani kompenzacijski kombinirani volilni sistem
1.	Vpliv volivca	Volivec lahko v enem samem krogu glasovanja obkroži številko pred enim samim kandidatom stranke in s tem da tudi (morda nehoteno) podporo listi kandidatov (v nadaljevanju) stranki na državni ravni	Volivec v prvem krogu glasovanja z enim glasom lahko prosto izbira med več kandidati (strank in civilne družbe) in z drugim glasom med več strankami in drugimi listami kandidatov.
2.	Možnost kandidiranja	Dejansko lahko zaradi velikega števila zahtevanih podpisov na volitvah kandidirajo samo kandidati (velikih)	Zaradi manjšega števila zahtevanih podpisov lahko kandidirajo ne le kandidati velikih strank, ampak tudi predstavniki

		strank, ki delujejo na ravni cele države	civilne družbe in območne liste kandidatov
3.	Enakopravnost spolov pri kandidiranju	Zastopanost manj številčnega spola ne sme biti pod 35%	Zastopanost manj številčnega spola pri strankah, ki kandidirajo na državni ravni, ne sme biti manjša od 40 %
4.	Možnost nasprotovanja nezaželenemu kandidatu	Ni te možnosti	Volivec v drugem krogu podpre bolj zaželenega kandidata in s tem zmanjša možnosti nezaželenega
5.	Obveščenost volivcev o kandidatih	Je zožena le na nekaj malega podatkov	Se naj poveča, še zlasti pa se podrobnejše razkritje podatkov o kandidatih pričakuje v drugem krogu
6.	Možnost odpoklica poslanca, ki deluje v nasprotju z obljubami in zavezami v volilni kampanji	Je ni	Odpoklic v obliki ponovnih volitev je možen na podlagi določenega števila kopij glasovnic volivcev, ki so podprli spornega poslanca
7.	Domicilno načelo	Ga ni	Vsaj eden od dveh kandidatov v volilnem okraju stranke mora imeti stalno bivališče v volilnem okraju ali vsaj v volilni enoti.
8.	Območna zastopanost poslancev v Državnem zboru	Podatki kažejo, da v preteklih sestavah Državnega zbora že po volitvah približno četrtnina volilnih okrajev od 88 ni imela poslanca v njem, po odhodu nekaterih poslancev v vlado pa skoraj tretjina	Vsaj od 44 volilnih okrajev bo imel zanesljivo vsaj enega poslanca, tudi po »odhodu« poslancev v vlado, približno 33 od okrajev pa najmanj 2
9.	Preslikava volje politične izbire strank v mandatih Državnega zbora (sorazmernost z odstotki glasov za stranke)	Je za zmagovite stranke, ki so presegle volilni prag, zagotovljena	Je za večje stranke, ki so presegle volilni prag, v veliki meri zagotovljena po odšteti mandatih za večinsko izvoljene kandidate civilne družbe manjših (območnih) list kandidatov in manjših strank, ki niso presegle volilnega praga
10.	Odstotek potrditev politične izbire volivca	Volivec, ki je glasoval za kandidata neuspešne stranke, v Državnem	Volivec, ki je glasoval za uspešno stranko v prvem krogu ali uspešnega kandidata v prvem ali

		zboru nimajo predstavnika svoje izbire	drugem krogu, ima v Državnem zboru predstavnika svoje izbire
11.	Sklepanje koalicij	Zelo malo spodbujeno	Bolj spodbujeno, zlasti pred drugim krogom volitev
12.	Možnost hitrega oblikovanja vlade po volitvah	Običajno majhno	Povečano zaradi sklepanja koalicij pred drugim krogom
13.	Možnost nadomeščanja poslancev stranke v teku mandata	Velika, praktično neomejena	Preneha takoj po oblikovanju potrjene vlade, uvajajo se nadomestne volitve v volilnih okrajih, kjer je prišlo do potrebe po nadomeščanju
14.	Možnost oblikovanja dvotretjinske večine izrazito leve ali izrazito desne koalicije	Možna, a težko dosegljiva	Možna, a težko dosegljiva, saj naj bi bila preprečena z tudi morebitnim spuščanjem volilnega praga v primeru, če bi število izgubljenih glasov malih strank oziroma list preseglo določen odstotek, npr. 10, 12 ali 15

Sledi konkretnejša utemeljitev značilnosti kombiniranega kompenzacijskega sistema:

1. Volivec dobi večji vpliv na dodelitev mandata konkretnemu poslancu, saj lahko na glasovnici v prvem krogu prosto izbira tako med 2 kandidatoma vsake liste kot med kandidati civilne družbe.
2. Kandidati civilne družbe kot neodvisni kandidati dobe dejansko možnost kandidiranja.
3. Poveča se enakopravnejša zastopanost kandidatov obeh spolov.
4. Volivec lahko v drugem krogu podpre kandidata, ki mu je po politični ali karakternih značilnostih bližje kot nasprotni kandidat.
5. Volivec bo imel zlasti v drugem krogu možnost pridobiti več informacij o obeh ali (izjemoma) več kandidatih, saj bodo podporniki enega ali drugega kandidata »poskrbeli«, da pride do razkritja čim več podatkov o nasprotniku.
6. Volivci naj bi po **izboljšanjem** predlogu ZDUS-a imeli možnost odpoklica poslanca na podlagi kopije glasovnice. Zahtevo za odpoklic poslanca (s ponovljenimi volitvami v volilnem okraju), ki je s svojim vedenjem ali odločitvami razočaral svoje volivce, bi imeli volivci, ki so poslancu dali glasove za izvolitev bodisi v prvem (različica: ali drugem) krogu. S tem se poveča odgovornost poslancev do volivcev **že** v času mandata.
7. Uveljavlja se domicilno načelo, saj bi moral imeti vsaj eden od dveh kandidatov liste domicil v volilnem okraju ali vsaj v volilni enoti.
8. Zagotovljena je večja območna pokritost s poslanci vseh volilnih okrožij najnižje ravni, torej volilnih okrajev, saj vsak okraj zanesljivo dobi vsaj enega poslanca, približno 75%

okrajev od 44 pa tudi drugega, saj se preostali mandati dodeljujejo **na temelju doseženega mesta** (in ne več odstotka!), ki ga je kandidat dosegel v prvem krogu.

9. Ohranja se dokaj natančna preslikava deležev volilne izbire list kandidatov oziroma strank v parlamentarne mandate.
10. Bistveno večji del volivcev bo zaradi dvokrožnega sistema v vsakokratni parlamentarni oblasti prepoznal vsaj eno potrditev svoje volilne izbire, bodisi stranke bodisi kandidata.
11. Priča bomo preglednejšemu sklepanju morebitnih koalicij pred (prvim in drugim) krogom volitev.
12. Preglednejše sklepanje koalicij naj bi povečalo možnost in hitrost sestave stabilne vlade po opravljenih volitvah.
13. Po oblikovanju vlade, v katero bi vstopili nekateri izvoljeni poslanci, in o tej priliki izbranimi nadomestnimi poslanci na temelju izidov volitev, »ugasne« možnost nadomeščanja poslancev na podlagi opravljenih volitev in se v primeru smrti ali odpovedi poslanca mandatu po **izboljšanem** predlogu takoj izvedejo nove volitve v volilnem okraju.
14. V **izboljšanem** predlogu ZDUS-a bo otežkočena možnost, da bi izrazito leva ali izrazito desna predvolilna koalicija dobila dvotretjinsko večino v DZ RS tudi z mehanizmom postopne vključitve list kandidatov, ki niso dosegle 4%-nega volilnega praga, v delitev preostalih mandatov in to v primeru, da bi število »izgubljenih« odstotkov poraženih strank preseglo nek odstotek, npr. 10, 12 ali 15 odstotkov.

Visoko mesto ustrezno kombiniranih dvokrožnih volilnih sistemov v primerjavi z večinskimi in sorazmernimi sistemi je potrjeno v številnih raziskavah. Člani iniciativne skupine ste tako že prejeli gradivo Cirila Ribičiča; podobno ugotavlja Anže Logar v svoji doktorski disertaciji z naslovom »Volilni sistemi in njihov vpliv na kvaliteto demokracije« (marec 2016). Navedem naj še trditev E. Butlerja v knjigi Pravica do javne izbire (NR, Zavod za humanistiko, Ljubljana, 2017). Ta ugotavlja, da je a) »mogoče zasnovati volilne sisteme, ki razkrivajo moč različnih stališč volivcev in jih odvrtaajo od strateškega glasovanja«, in je »iz izida volitev težko razbrati razpoloženje javnosti, če ima vsaka oseba samo en glas« (str. 26), in b) »mogoče razkriti resnične preference ljudi, če se skupine soočajo s ponavljajočimi se izbirami namesto z enkratnimi volitvami« (str. 92).

V prvem krogu predloženega kombiniranega dvokrožnega kompenzacijskega volilnega sistema ima enotna glasovnica, katere poenostavitev lahko vidite v nadaljevanju, v vsakem volilnem okraju ima dva dela. V prvem, levem, delu so navedeni kandidati, ki so lahko hkrati na listi stranke ali druge liste in neodvisni kandidati – kandidati civilne družbe. Te volivci izbirajo kot posameznike. Prva dva kandidata z največ dobljenimi glasovi – ali izjemoma več (npr. ob enakem številu glasov drugo- in tretjevrščenega) – v prvem krogu se pomerita/jo za mandat v drugem krogu in tako dobimo 44 večinsko izvoljenih poslancev.

Glasovnico iz PPpredstavitev sistema ZDUS-a je zaradi večje preglednosti skrajšal Andrej Cetinski, ki je v sodelovanju z Miranom Mihelčičem tudi pripravil izračun 1.

V drugem, desnem, delu glasovnice so ob imenih kandidatov **z list** navedene politične stranke ali druge liste kandidatov, od katerih jih večina skuša preseči volilni prag 4% na državni ravni in s tem dobiti pravico do sodelovanja v razdelitvi preostalih 44 mandatov. To v praksi pomeni, da liste, ki bi tekmovalle le v nekaj okrajih ali volilnih enotah dejansko nimajo možnosti za pridobitev mandatov v tem drugem delu. Pri razdelitvi teh 44 mandatov pa se od mandatov,

pogojenih z njihovim sorazmernim deležem na ravni države, odštejejo mandati, ki jih je lista dobila v večinskem delu.

Volivci pri glasovanju lahko obkrožijo eno številko pred imenom posameznega kandidata in eno številko pred nazivom liste kandidatov, lahko samo eno od teh številk ali pa nobene. V tem zadnjem primeru gre za neveljavno glasovnico. Glasovnica je neveljavna tudi, če iz nje zaradi popraviljanja obkroževanja ni moč razbrati volje volivca.

KOMBINIRANI VOLILNI SISTEM - značilnosti

Volilna enota: ena od 11-ih
Volilni okraj: eden od 44-ih

VOLILNA GLASOVNICA

KANDIDATI		STRANKE	
Zap.štev.	Ime in priimek	Zap.štev.	Naziv stranke
	Kandidati strank		
1	Minka Bogataj	1	A
2	Gal Poličnik		
3	Miha Nagode	2	B
4	Peter Lipič		
5	Vida Gabršček	3	C
6	Luka Zeni		
7	Marjan Bogataj	4	D
8	Silvana Pahor		
	Kandidati civilne družbe		
9	Jana Obersnel		
10	Marjan Bogataj		

Glasovanje: Volivec ima dva glasova: z enim obkroži zap. štev. izbranega kandidata, z drugim zap. štev. izbrane stranke. Za izvolitev kandidata je potrebnih 50%+.. glasov.

VOLILNI REZULTATI IN RAZDELITEV MANDATOV (izračun 1)

Zap. št.	Naziv stranke	M 1	P 1	P 2	P 3	M 2	M3	M 4
1.	A	10	47	47	48,5	34	24	34
2.	B	14	30	30	30,9	22	8	22
3.	C	5	20	20	20,6	15	10	15
4.	D	5	3	0	0,0	0		5
5.	Stranke (1-4) skupaj	32	100	97	100,0	71	42	76
6.	Poslanci CD	12						12
7.	Skupaj (5+6)	44						88

M 1- večinsko pridobljeni mandati

P 1 - odstotek volilnih glasov za strankarske liste

P 2 - odstotek volilnih glasov ob izločitvi delno neuspešnih list

P 3 - struktura glasov uspešnih list: zap.štev.15 stolpca P2 =100

M 2 - vsi mandati od glasov za strankarske liste ($M 2 = P3 * S$; $S = 88 - 5 - 12 = 71$)

M 3 - po sorazmernem načelu pridobljeni mandati strank: $M3 =$ le pozitivna razlika med M2 in M1

M 4 - razvrstitev vseh mandatov ($M4 = M1 + M3$)

Dodajmo še poenostavljeni prikaz izračuna – pripravil ga je Andrej Cetinski – iz delitve mandatov ob večjem številu strank (izračun 2) iz širšega izračuna, ki ste ga člani iniciativne skupine že prejeli v PP predstavitvi:

VOLILNI REZULTATI IN RAZDELITEV MANDATOV (izračun 2)

Zap. števil.	Naziv stranke	M 1	P 1	P 2	P 3	M 2	M3	M 4
1	A	7	17,00	17,00	18,54	14	7	14
2	B	4	3,50		0,00	0		4
3	C	2	2,80		0,00	0		2
4	D	6	12,30	12,30	13,41	10	4	10
5	E	3	4,50	4,50	4,91	4	1	4
6	F	10	14,20	14,20	15,49	11	1	11
7	G	4	10,70	10,70	11,67	9	5	9
8	H		8,00	8,00	8,72	6	6	6
9	I		5,50	5,50	6,00	4	4	4
10	J		0,80		0,00	0	0	0
11	K		1,20		0,00	0	0	0
12	L		9,70	9,70	10,58	8	8	8
13	M		9,80	9,80	10,69	8	8	8
14	N		0,00		0,00	0	0	0
15	Skupaj stranke (1 do 15)	36	100	91,7	100,00	74	38	80
16	Poslanci CD	8						8
17	Skupaj (15+16)	44						88

Pojasnila:

M 1- večinsko pridobljeni mandati

P 1 - odstotek volilnih glasov za strankarske liste

P 2 - odstotek volilnih glasov ob izločitvi delno neuspešnih list

P 3 - struktura glasov uspešnih list: zaporedna številka stolpca 15 stolpca P2 = 100

M 2 - vsi mandati od glasov za strankarske liste ($M 2 = P3 * S$; $S = 88 - 4 - 2 - 8 = 74$)

M 3 - po sorazmernem načelu pridobljeni mandati strank: $M3 =$ le pozitivna razlika med M2 in M1

M 4 - razvrstitev vseh mandatov ($M4 = M1 + M3$)

Razvidno je, da je bilo z absolutno večino izvoljenih 10 poslancev, ki so bili bodisi neodvisni kandidati (8) bodisi poslanci liste C, ki ni dosegla praga 4% vseh veljavnih glasovnic ali zbrala vsaj 4 mandate, kot je to uspelo listi B. S tem se število 88 za sorazmerno razdelitev mandatov med uspešne stranke zniža za 10 (8 + 2), torej na 78. Ta številka se zmanjša nato še za 4 mandate stranke B, ki ni dosegla 4%-nega praga, a je dobila 4 večinske mandate, in tako dobimo 74 mandatov, ki naj se razdelijo sorazmerno med stranke, ki so prešle 4%-ni prag. Od teh 74 mandatov se z odstotki sorazmerno dobljenim odstotkom glasov zmagovitih strank s celimi števili mandatov razdeli med liste 68 mandatov, 6 mandatov pa dobe liste, ki so najbolj presegle cela števila. Ta način izračuna ima verjetno v teoriji že svoj naziv, a ga sam ne poznam. Če ima naziv, pa ga skoraj verjetno poznajo na Državni komisiji za volitve.

Z uvedbo drugega kroga za izbiro večinsko izvoljenega kandidata – če v prvem krogu nihče od kandidatov ni zbral več kot 50% glasov volivcev v okraju – smo želeli doseči to, da so politične stranke in drugi sodelujoči praktično prisiljeni ponuditi volivcem v okraju dobre in širše sprejemljive kandidate, če želijo doseči uspeh v tem večinskem delu določanja mandatov.

Vidimo, da je pri ciklično ponavljajočem izračunavanju mandatov za stranke iz »preostalega« delu treba iz kvote vseh mandatov za stranke, ki so presegle volilni prag, najprej odšteti število večinsko pridobljenih mandatov, ki so jih dobili neodvisni kandidati – kandidati civilne družbe in liste kandidatov, ki niso presegle večinskega praga. Od tu naprej se mandati delijo sorazmerno glede na odstotke dobljenih glasov za liste kandidatov – praviloma stranke, ki so presegle zahtevani prag (Glejte izračuna 1 in 2!), **a s pomembnim popravkom** (Glejte izračun 3, ki sva ga pripravila Miran Mihelčič in Andrej Dobnikar!).

VOLILNI REZULTATI IN RAZDELITEV MANDATOV (izračun 3)

Zap. št.	Naziv stranke	M 1	P 1	P 2	P 3	M 2	M 3	M 4
1	A	10	45	45	45,92	35,36	34,119	34
2	B	12	33	33	33,67	25,93	25,020	25
3	C	8	7	7	7,14	5,50	□	8
4	D	3	13	13	13,27	10,22	9,861	10
5	E	2	2	-	-	-		2
6	Skupaj stranke (1 do 5)	35	100	98	□ 100	77	69	79
7	Poslanci CD	9						9
8	Skupaj (6+7)	44						88

Legenda:

M 1: večinsko dobljeni mandati

P 1: odstotki strankarskih list

P 2: odstotki strankarskih list po izločitvi neuspešne liste E

P 3: razteg odstotkov od 98 na 100

M 2: izračun deleža sorazmernega deleža (P 3) v 77 mandatih

M 3: izračun mandatov strank A, B in D v 69 mandatih (77 – 8 večinsko pridobljenih mandatov stranke C); teh 69 mandatov je bilo treba razdeliti z deleži strank A, B in D v njihovih odstotkih iz stolpca M 2 v seštevku njihovih odstotkov ($35,36 + 25,93 + 10,22 = 71,51$) in pomnožiti z 69

M 4: vsi mandati strank*

- Dodatne mandate strank iz sorazmerne delitve dobimo tako, da številke iz stolpca M 4 zmanjšamo za številke iz stolpca M 1

Ta je povezan z možnostjo, da bi tudi ena od uspešnih strank z večinsko pridobljenimi mandati že presegla število mandatov, ki bi ji pripadali glede na dosežen odstotek glasov po sorazmernem sistemu. S tem popravkom bi se znižalo število mandatov za sorazmerno razdelitev med preostale uspešne stranke (A, B, D v izračunu 3). Sam ocenjujem, da se bo to le redko zgodilo, a kaže to možnost predvideti in upoštevati.

Ob že navedenih prednostih ponujenega sistema naj ponudim še primerjavo, povezano s sijajno predstavitevjo nemškega volilnega sistema, ki jo je pripravil Matjaž Maček in ste jo vsi člani iniciativne skupine NS prejeli. Za razliko od nemškega volilnega sistema (Glejte točko 3. Participacija v njegovi predstavitvi), kjer se lahko kandidat pojavlja na dveh glasovnicah, kar sam ocenjujem za nepregledno in nepotrebno, se v prvem krogu predlaganega kombiniranega kompenzacijskega volilnega sistema kandidat pojavlja le na eni glasovnici. Po dodelitvi mandatov v ponujenem sistemu ni presežnih mandatov kot v Nemčiji, nepotrebna je tudi nadaljnja delitev na neposredno in posredno izvoljene kandidate, saj so večinsko izvoljeni in kandidati iz druge delitve po dodelitvi mandatov v enakem položaju. V točki 4. Enostavnost njegove predstavitve boste glede na navidezno kompliciranost tu predstavljenih izračunov našli tudi ugotovitev, da »niti slučajno ne boste našli skupine poslancev, ki bi znale nemški volilni sistem razložiti brez napake«. Legitimnost nemškemu volilnemu sistemu tako dajo volivci z visoko udeležbo, ki je znašala med 70 in 76 odstotki.

K zgornjemu naj dodam še primerjavo z novozelandskim parlamentom, ki ima v načelu 120 poslancev, lahko pa zaradi podobnosti z nemškim sistemom presežnih mandatov tudi nekaj več. Logika izračuna mandatov v novozelandskem parlamentu temelji na 72 neposredno v volilnih okrožjih izvoljenih poslancih in dodelitvi ostalih mandatov na temelju deleža vsake stranke **glede na vse glasove za stranke**. Gre torej za podobnost s ponujenim kombiniranim kompenzacijskim sistemom ZDUS-a.

Sestavil: Miran Mihelčič

V Ljubljani, 20. marca 2021